

De zakheilige van Doetinchem

een kunstwerk van Cornel Bierens

Inhoud

2	
Colofon	
3	
Voorwoord door wethouder cultuur Loes van der Meijs - van der Laar	
5	
Tekst in de entree van parkeergarage Het Loo	
7	
Tekst bij het vizier op de loopbrug in het atrium van de parkeergarage	
9	
Tekst archeoloog Adam Haarhuis	
10	
<i>De verzamelaar</i> , gedicht van Esther Jansma	
11	
<i>Alles is nieuw</i> , gedicht van Esther Jansma	
13 – 35	
Zestien weekverslagen, gemaakt bij de opbouw van het kunstwerk, 17.01.2011 – 07.05.2011	
36	
Gedenkplaat bij de vindplaats van de zakheilige	

Colofon

De Zakheilige van Doetinchem, een kunstwerk van Cornel Bierens, is van 17 januari tot 21 mei 2011 tot stand gekomen in samenwerking met Dick en Margo van Berkum (kunstenaars), Adam Haarhuis (archeoloog), Cobus Bakker (constructeur) en Esther Jansma (dichter)

In opdracht van de gemeente Doetinchem
en met dank aan Groosman Partners architecten, Goldewijk Doetinchem BV,
U Projecten en Correct Beveiligingsdiensten BV

Ook dank voor de persoonlijke inzet van
Albert Gerritsen, Alex Scheenstra, Bea Notten, Carine Jansen, Carmen de Munnik, Cees Breedveld, Corné van Dijke, Dagmar Jansen-Hattu, Eef Oudbier, Enrique Klomp, Esther de Zeeuw, Frank Overgoor, Frans Wennekes, Guido Wolters, Hans Ringenier, Harm Lentink, Heidi Gronert, Henri Ketelaar, Jan Broekmaat, Jan Herman Gosselink, Jan Houwert, Jan van Ijzendoorn, Jeroen Jonker, Joost Soontjens, Jos Blokhuis, Leon Koldewij, Lucas Hofman, Marcel Mebelder, Mario Theijssen, Marit de Boer, Mark Siebers, Mark van Aken, Marty Six, Maurice Gronert, Paschal Hakvoort, Paul Pattijn, Paul Pannenberg, Peter van Klingereren, Reinoud van den Toren, Richard van Allen, Rinus Rabeling, Robert Neef, Sandra Wittenberg, Sebastiaan Jansen, Senem Kurt, Silke Wolter, Stanley Wijngart, Steffan van Slooten, Stephan Hensen, Stijn Gierkink, Tanya Lemmers, Tessa Baars, Thierry Driessen, Thomas Bruggert, Willibrord Jansen, Wim Beijer, Wim Korvinus, Wouter Bruggert, Yana van Tienen

De Zakheilige van Doetinchem bevindt zich in Parkeergarage het Loo,
Hofstraat 161, 7001 JD Doetinchem

© Copyright 2011 Cornel Bierens, Dick van Berkum, Margo van Berkum

Voorwoord door wethouder cultuur Loes van der Meijs - van der Laar

Kunst zet mij aan het denken. De symboliek ervan dwingt je soms op een bepaalde manier naar dingen te kijken. Dat doet ook het bijzondere kunstwerk in parkeergarage Het Loo. Het dwingt ons stil te staan bij het verleden, maar ook bij het heden van Doetinchem. De stad heeft een rijk verleden, waar helaas nog maar weinig van is terug te vinden. Alles wat daar nog wel aan herinnert moeten we dan ook koesteren.

Tegelijkertijd leven we in het Doetinchem van nu, is er de waan van alledag en kijken we vooruit. Inspirerende elementen die - hoe mooi kan het zijn - allemaal terugkomen in dit kunstwerk. Het had nergens mooier gestaan dan in Doetinchem. Het verleden van een stad kan dan wel in scherven liggen, op een bepaalde manier kan het toch weer een geheel vormen, en de basis zijn voor de toekomst.

Het verleden van Doetinchem was niet meer zichtbaar. Ook als college van burgemeester en wethouders hebben wij geprobeerd op een eigentijdse manier bepaalde scherven uit het verleden bij elkaar te zoeken. Om er samen met nieuwe dingen weer één geheel van te maken, waarmee we als stad de toekomst tegemoet kunnen. Het herstel van Villa Ruimzicht, de herbouw van het Lyceumkwartier en de restauratie van het oude postkantoor zijn daar voorbeelden van. En ook het kunstwerk kan daarvoor model staan.

Dit kunstwerk in de parkeergarage staat voor mij voor een verbinding van tijden. Scherven uit een ver verleden, (deels) gevonden hier in de bodem. Een klein beeldje op een kruising van wegen net buiten de stad, gebruikt als afweer tegen ongeluk. Nu vergroot en tot leven gebracht in dit kunstwerk. In scherven die onder de grond zijn gebleven maar nu zichtbaar gemaakt, op een plek die altijd een kruispunt van wegen is geweest.

Door zijn plaats in de parkeergarage is het kunstwerk voor iedereen toegankelijk. Ik hoop dan ook dat veel inwoners en bezoekers van Doetinchem de symboliek van het kunstwerk op een eigen wijze zullen beleven, en op een andere manier naar de stad gaan kijken. Door de rol van het verleden tot zich door te laten dringen, of door gewoon te genieten van deze unieke compositie.

Tekst in de entree van de parkeergarage

Een bronzen beeldje van nog geen 3 cm hoog staat centraal in een kunstwerk van Cornel Bierens, in het atrium van deze parkeergarage. Samen met zijn assistenten Dick van Berkum en Margo van Berkum heeft hij het werk hier ter plaatse gemaakt gedurende de eerste vier maanden van 2011. De 19de-eeuwse zakheilige is in 2007 gevonden op de Ruimzichtlaan (hier vlakbij, zie de plattegrond in de vitrine), bij opgravingen die zijn verricht voor de bouw van het Lookwartier begon. Het beeldje is te bewonderen in een eigentijdse variant van de reliekschrijn, maar ook te herkennen in een installatie, samengesteld uit andere archeologische vondsten uit Doetinchem en omgeving.

Het 16 meter lange kunstwerk bestaat uit 125 roestvrijstalen staken, die ieder een archeologische scherf omhoog houden. Op de onderste verdieping (-2) kun je er een sculptuur in zien van een groep stengels met een bont bladerdak. En een verdieping hoger (-1), wanneer je er vanuit één bepaald punt naar kijkt, een uit elkaar gevallen en weer in elkaar gelijmd heiligenbeeld. Het werk wordt omsloten door twee rode wanden met dichtregels van dichtster en archeoloog Esther Jansma. De volledige gedichten zijn te lezen in de vitrines in deze entree.

Het kunstwerk is gemaakt vanuit de gedachte dat onze aanwezigheid in een parkeergarage doorgaans niet meer is dan een overgangsmoment. Eigenlijk precies zoals ons hele leven, want ook dat is maar kort vergeleken bij de eeuwigheid. Maar het wordt al weer langer als we beseffen dat heel ons verleden nodig was om precies dat ene leven van ons tot stand te brengen. In dit kunstwerk kijken we door een sleutelgat naar dat verleden, om te zien dat alles wat al in stukken uiteen was gevallen, toch weer op een mooie manier kon worden samengesmeed. Het magische kijkgaatje is te vinden op de loopbrug die dwars door het atrium loopt.

Tekst bij het vizier op de loopbrug in het atrium

De zakheilige (28 x 9 mm) is een beeldje uit 1830, dat in de zak werd megedragen als afweermiddel tegen ziekte, gevaar en andere spoken op de levensweg. Het werd op 16 november 2007, voor de bouw van het Lookwartier begon, door archeologen gevonden in wat nu de Ruimzichtlaan is (zie kaart entree). Sinds 21 mei 2011 is het hier te zien in een moderne variant van de reliekschrijn, een versierd kistje in de vorm van een huis of kerk, waarin een overblijfsel van een heilige werd bewaard. Uit andere archeologische stukken die in Doetinchem en omstreken zijn gevonden werden er 125 uitgekozen als bouwstenen voor *De Zakheilige van Doetinchem*. Dit kunstwerk is te zien als een bosschage van lange dunne stengels met bladvormige uitgroeisels. Een uit staal en steen opgetrokken natuur die sterker is dan wij en zelfs door betonnen vloeren heen kan breken. Maar wie vanaf deze loopbrug door het magische gaatje kijkt ziet iets anders: een mens, een levensgrote kopie van de zakheilige. Al die scherven die ooit uit hun potten zijn gebroken vormen hier toch weer een eenheid. In hun hoge ouderdom zijn ze aan een tweede leven begonnen waarvoor ze nooit voorbestemd waren, maar dat ze opnieuw weleens heel lang zouden kunnen gaan volhouden.

Tekst archeoloog Adam Haarhuis, RAAP Oost-Nederland, Zutphen

Het bijzondere van de plaats - Archeologie als meerwaarde voor het Lookwartier

Locaties kunnen om vele redenen bijzonder zijn, vanuit landschappelijk oogpunt, vanwege de aanwezigheid van markante architectuur, of door de maatschappelijke functie ervan. Het betreft eigenheden van een plaats die tastbaar, beleefbaar zijn, en daarmee beeld- en sfeerbepalend. Ook de geschiedenis van de plek is van grote invloed. Een rijke historie draagt vrijwel altijd in positieve zin bij aan de uitstraling van een locatie en kan in makelaarsterminologie “waardevermeerderend” genoemd worden. Daarvoor is het wel van belang dat deze geschiedenis in zekere mate bekend is bij bewoners, bezoekers en gebruikers van de plaats. Wetenschappelijke literatuur en archeologische vondsten in een depot helpen daarbij nauwelijks. Voor de beleving van oudheid gaat er niets boven de zichtbare aanwezigheid van relictten uit het verleden op de plek zelf. De wens van de gemeente om dat in het Lookwartier te bewerkstelligen, is met het “archeo-kunstwerk” van Cornel Bierens in de fraaie parkeergarage Het Loo op een uitzonderlijke wijze gerealiseerd.

Het Lookwartier is niet alleen een bijzondere plaats omdat hier opvallende architectuur te bewonderen is, maar tevens omdat het een culturele functie heeft gekregen. Voor de gemotoriseerde bezoekers wordt dat reeds bij aankomst in de parkeergarage duidelijk door de onvermijdelijke confrontatie met het kunstwerk van Cornel Bierens en de verwijzingen daarin naar het verleden. Op het culturele vlak is hier sprake van een extra dimensie: archeologische opgravingen die vooruitlopend op de nieuwe inrichting van dit gebied door RAAP zijn uitgevoerd, hebben aangetoond dat op deze plaats al vanaf de prehistorie mensen actief waren. Er zijn graven uit de IJzertijd (800-15 v.Chr) aangetroffen en talrijke sporen van nederzettingen uit de Vroege en Late Middeleeuwen. De laatste bestaan ondermeer uit huisplattegronden, waterputten en zelfs karrensporen. Deze kwetsbare grondsporen konden binnen de huidige ontwikkeling niet bewaard blijven, maar de vele mobiele vondsten die hier eveneens gedaan werden natuurlijk wel. Een daarvan is een zeer klein beeldje van de heilige Franciscus van Assisi, een zogenaamde “zakheilige” van verguld koper. Dit bescheiden figuurtje, dat waarschijnlijk uit de 19^e eeuw dateert, geeft een menselijke gestalte aan het verleden van deze locatie. Op ingenieuze wijze heeft Cornel Bierens in deze zakheilige de culturele aspecten van verleden en heden met elkaar verbonden.

De verzamelaar en *Alles is nieuw*, gedichten van Esther Jansma

De verzamelaar

Dit is niet op zolder gevonden maar in de grond
van de zaak hetzelfde als spullen die resten
na een moderne dood, verkommerd slap afval
in de handen van de erfgenaam, ik, verzamelaar.

Het is geen verlangen naar iets hogers dat me drijft
naar de diepte, het is klein en schaamteloos, het is kleertjes
die de vuilnisman liet liggen – oneffen plaveisel geworden,
verregend – oprapen om te weten hoe het was.

Het is rotzooien, het verdwijnen achterna, de mensen
van vroeger, brokjes van het denken, volgordes
die tot handelen leidden – het schaven van hout

het knippen van kleertjes – momenten, lang geleden
die er echt zijn geweest en die echt zijn
verdwenen tot iemand ze vasthoudt, terugleest.

Alles is nieuw

Wat zou gebeuren was er altijd al, volmaakt
gespeld door een beker die stukviel
scherven waarin de afdrukken van duimen
het rilschrift van naalddunne takjes staan.

Het is geen verhaal dat wij maakten maar iets
wat er was en er is in de sporen van greppels
en staanders en lang gedoofd houtvuur.
Het hoefde alleen maar gevonden te worden.

Iemand moest ernaar kijken en zeggen: wat is het
dit is het, en daar was het, een huis met een haard-
plaats, mensen die daar zoals altijd en altijd
voor het eerst in het nu zichzelf zijn en zitten

met warme handen die een beker vasthouden
bij het vuur en ze praten en de tiktak van regen
is een cirkel geluid en het deert niet, de nacht
de onzichtbare wolken, de stilte van alles

wat buiten in slaap is of wacht op de dag
zijn het dak en de wanden om het dak en de muren
van het huis dat al oud is maar nieuw
want opnieuw in dit heden gevonden.

Wat rou gebeuren was er altijd al, **volmaakt**
gespeeld door een beker die stukviel

Zestien weekverslagen, gemaakt bij de opbouw van het kunstwerk, 17 januari tot 7 mei 2011

Eerste week

Vreemde week, zo'n eerste, er gebeurt nog helemaal niets en tegelijk gebeurt er al enorm veel. Je komt aan met je team in de parkeergarage en daar moet het dan gebeuren, waar begin je? In de praktijk hebben we vooral veel gepraat en aan allerlei betrokkenen uitgelegd wat we van plan zijn. Veel mensen moeten allemaal in het idee gaan geloven. De bouwers moeten weten welke materialen en gereedschappen er moeten komen (hoogwerker, trappen, hekken), de bewakers krijgen opeens vreemde snuiters over de vloer die de hele dag allerlei deuren open en dicht doen die normaal gesloten blijven, de kunstcommissie die het project heeft uitverkoren komt langs om te horen hoe we dat mooie plan van ons nu precies in werkelijkheid willen gaan omzetten. Onze leveranciers brengen van alles, de archeoloog de scherven, de constructeur de roestvrij stalen staken, de computerman het beeldscherm en de camera, die hij vervolgens op elkaar af probeert te stemmen. Simpel karweitje zou je zeggen, maar de bijzondere toepassing die wij nodig hebben is dan toch weer niet zo eenvoudig als die lijkt. En zo gaat het steeds, dat hoort erbij, kunst is geen routine, je moet het elke keer opnieuw uitvinden. Ondertussen moet je ook heel praktisch denken en in speciaalzaken precies dat zien te vinden wat we nodig hebben. We hebben zelfs thermisch ondergoed aangeschaft, van die wolletjes die skiërs dragen, want het is koud en klam daar beneden in de garage. We staan veel stil, moeten eindeloos kijken en meten en berekenen. Maar tussendoor kunnen we altijd terecht in dat kamertje dat de bewakers ons ter beschikking hebben gesteld, waar het lekker warm is. 'Als jullie nog koffie of thee willen zeggen jullie het maar hoor,' roepen ze dan, en onmiddellijk stijgt onze lichaamstemperatuur een graadje.

Tweede week

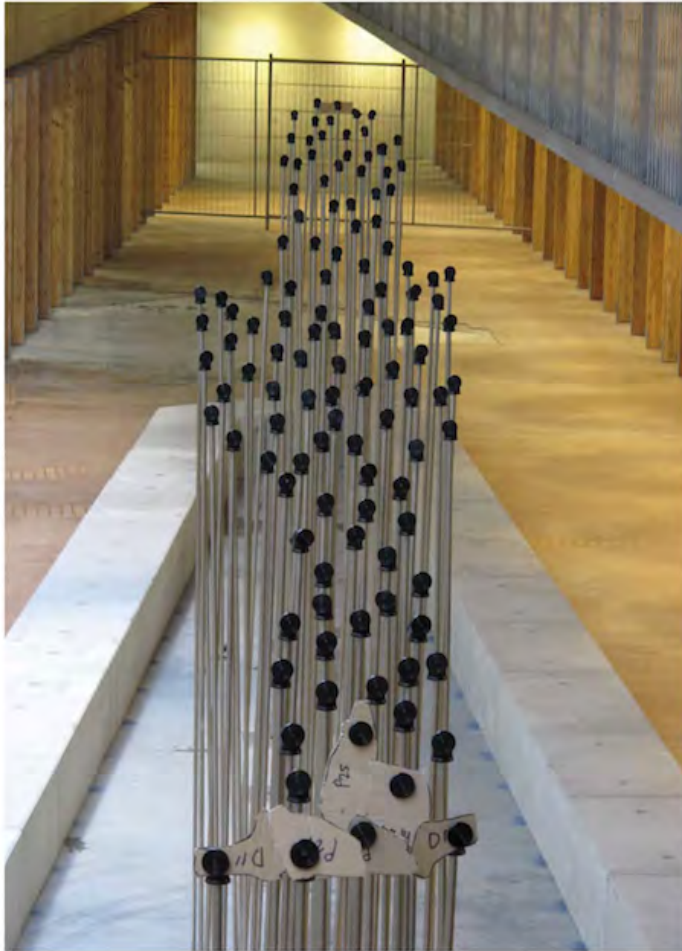
De grootste sensatie van deze week was de aankomst van de zakheilige, het originele beeldje waar ons hele kunstwerk om draait. Wat was het klein, niet groter dan een hangende oorbel! We hadden gerekend op 1 bij 3 cm maar het is slechts 2,8 cm hoog en alleen 1 cm breed waar het gewaad het breedst valt, bij de armen. Een belevenis om het nu vast te houden, in zijn plastic jasje, want Adam, de archeoloog, vond het maar beter als we er zo min mogelijk met onze vingers aanzaten. Ja, de waarde van het beeldje stijgt met de dag nu het de spil en pacemaker van ons kunstwerk wordt. Het is ook grondig schoongemaakt en tegen verdere chemische aantasting behandeld, en de tekening is al veel duidelijker dan op de foto's die bekend waren van toen het net was opgegraven. Ook zijn er officiële rapporten opgemaakt door de universiteit van Nijmegen en contracten waarin staat dat de gemeente Doetinchem ten behoeve van het kunstwerk de zakheilige in permanente bruikleen krijgt. Daarnaast zijn we lang bezig geweest met het in elkaar zetten van het videosysteem dat essentieel is bij het bouwen van zo'n complex kunstwerk. Wij gebruiken de video op een manier zoals niemand die gebruikt en dan kun je van de nieuwste technologie, die even slim als eigengereid is, soms meer last dan gemak hebben. Maar in Doetinchem is altijd wel iemand bereid om na werktijd even langs te wippen en zijn technische kennis met ons te delen. Ook bedrijven blijken het leuk te vinden om eens iets buiten de gebaande paden te doen. Zo hebben we deze week gesproken met een lijmdeskundige, en nu weten we precies hoe we een gewicht van twee kilo kunnen vastlijmen aan een vlakje van een vierkante millimeter. Al bij al zijn we na twee weken voorbereiden zover dat we maandag kunnen beginnen met het opbouwen van het kunstwerk zelf. Spannend.

Derde week

Voor het eerst hebben we gebouwd aan het echte werk en de grondvorm staat er al, 120 stengels met 120 stippen erop. Op de monitor die het beeld weergeeft lijkt het op zo'n tekening die je kunt maken door stippen in volgorde van de nummering met elkaar te verbinden. Maar bij ons zal het anders gaan, de stippen zullen scherven worden, uit de Romeinse tijd, de Middeleeuwen en de eeuwen daarna. We hadden gehoopt dat we ook een aantal scherven zouden krijgen zo groot als dakpannen, maar die bleken er niet veel te zijn gevonden in deze regio. Dat had als consequentie dat ons beeld moest indikken, dat wil zeggen verslanken. De plattegrond ervan is nu uitgekomen op 85 cm bij 17 meter, een verhouding van 1 : 20. Enorm langgerekt dus vergeleken bij het echte beeldje van de zakheilige, dat bijna 1 bij 3 cm meet, 1 : 3 dus. En dat allemaal omdat je er door het magische gaatje op de loopbrug onder een speciale hoek naar kijkt. Dat is al gedaan door diverse Doetinchemmers die waren afgekomen op de open dag, zaterdag. Nog niet massaal, een sneeuwbal is in het begin altijd klein, maar dat ze buitengewoon geïnteresseerd waren stond vast. Ze vroegen ons het hemd van het lijf en beloofden terug te komen met hun schoolklassen en kunstclubjes. In de Randstad horen wij nog weleens dat we in een kunstvijandige tijd zouden leven, maar hier in Doetinchem is daar niets van te merken. De mannen die de parkeergarage nog aan het afbouwen zijn en deze week vlak bij ons in de weer waren met gipsplaten, zagen ons bezig met al die archeologische stukken en spraken direct hun bewondering uit voor de Romeinen, die 2000 jaar geleden al zo prachtig bouwden. 'Mooie stenen,' zeiden ze, en toen ze even later hun werk weer hervatten riepen ze: 'En dit is gips,' en dat vonden wij dan weer prachtig.

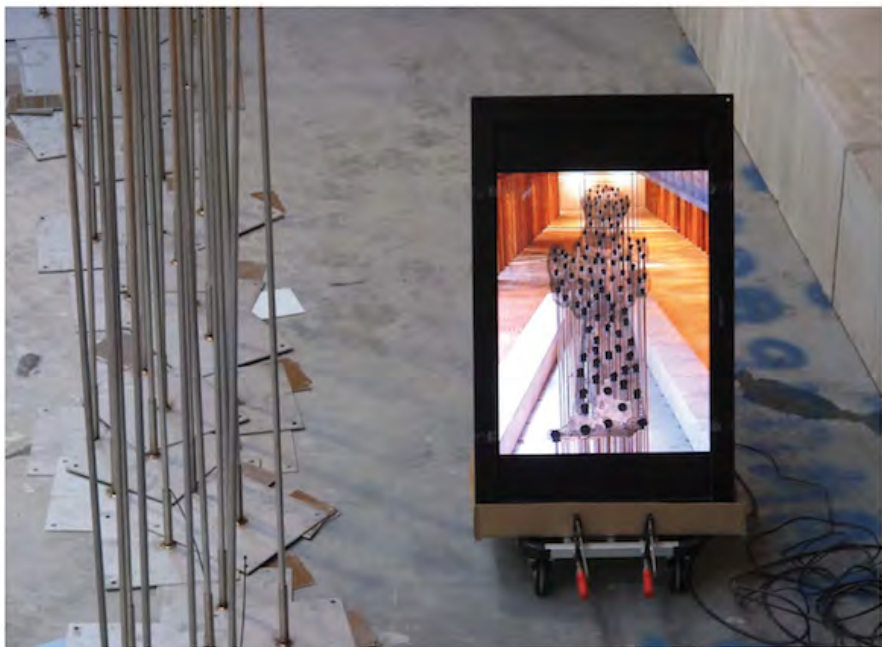
Vierde week

Maandag begonnen we alle tot nu toe beschikbare scherven op de rand te leggen van de betonnen bak waarin het kunstwerk komt, om een goed overzicht te krijgen van waar ze inzetbaar zijn. Die bakrand is om zo te zeggen ons palet, iedere scherf een verfstreek, maar dan kant en klaar. Vorm, kleur en strijkrichting zijn al bij voorbaat gesteld in het materiaal waarmee wij de zakheilige moeten zien te schilderen. Om niet voor rare verrassingen te komen staan maken we eerst een schets door de geschikte scherven in karton na te bootsen en op de juiste manier in het beeld te hangen. En hoewel die kartonnetjes maar een slap aftreksel zijn van de echte archeologische stukken, zijn nu enkele wezenlijke onderdelen van de zakheilige toch al min of meer plastisch in beeld te zien. Dat belooft wat voor als we de scherven erin gaan hangen, met hun subtiele kleuren, rondingen en breuklijnen, het beeld zal dan echt tot leven komen. Voor een van de handpalmen hebben we bijvoorbeeld een potbodem met een gat erin gekozen, omdat de opgestoken handen van de zakheilige erop wijzen dat hij ons de stigmata (wonden) in zijn handen wil laten zien. Zo werken we maar door aan onze zweefpuzzel. Al doende ontdekten we dat we ons eerdere plan om de staken al volgende week definitief aan de grond vast te nagelen nog maar beter even konden uitstellen. Want steeds weer blijkt dat als puntje bij paaltje komt een staak toch weer een paar centimeter moet worden verschoven. Behalve schilders en puzzelaars zijn wij dus ook evenwichtskunstenaars, die vele stokjes met draaiende bordjes tegelijk in de lucht moeten houden. Co, onze constructeur die al het ijzer- en laswerk doet, had al drie dagen vrijgemaakt om ons bij dat vastzetten van de staken te komen helpen. Toen we hem belden met de mededeling dat het later wordt zei hij: 'Excuseer je niet, het blijft een kunstwerk, dan weet je nooit van te voren wat er kan gebeuren.' Een waar woord, want als we de spanning er niet in houden is er niks meer aan.

Vijfde week

Een week die niet zo vlotte als we hadden gewild. De aanvoer van de archeologische stukken vertraagde, waardoor we al op dinsdag niet meer verder konden. Het is nu eenmaal zo dat we een ruime keuze moeten hebben uit het aangeboden materiaal om de zakheilige mooi plastisch te kunnen vormen. Licht en schaduw zijn belangrijk om diepte te kunnen aangeven, en dus hebben we lichte en donkere stukken nodig, die ook nog geschikt moeten zijn qua ronding en grootte. De archeoloog doet zijn best door nieuwe bronnen aan te spreken en de cirkel rond Doetinchem waarin hij zoekt iets groter te maken, en zo blijven wij er zeker van dat hij binnenkort weer met een nieuwe vracht zal komen. Hij wil het duidelijk niet op zijn geweten hebben dat straks het kunstwerk er zal staan met een paar gaten erin omdat hij in gebreke zou zijn gebleven. Ondertussen hielden wij ons bezig met andere noodzakelijkheden, zoals het zilver spuiten van de zwarte bolscharnieren die bovenop de staken staan. Een soort kogelgewrichten zijn dat, waardoor we de scherven, als die er eenmaal op gelijmd zijn, alle kanten op kunnen stellen, heel belangrijk. Toen we klaar waren met dat verzilveren zijn we de stad in gegaan, op zoek naar van alles wat we nodig hebben om voor de zakheilige dat mooie huisje te kunnen inrichten, het vitrinekastje dat wij de reliekschrijn noemen. Juweliers, lampenwinkels, lijstenmakers, allemaal hebben we ze van binnen gezien. Overal waren de mensen even geïnteresseerd, of ze ons nu konden helpen of niet. Natuurlijk hebben we ze meteen uitgenodigd voor de officiële onthulling. En toen was het woensdag en kwamen ineens die goede kennissen op bezoek, een echtpaar dat hier niet ver vandaan woont en weleens wilde weten wat we nu eigenlijk aan het doen waren in die parkeergarage. Nadat we het hadden uitgelegd deelden ze ons spontaan mee dat ze zelf ook wat archeologische stukken bezaten, en dat ze die graag voor het kunstwerk aan ons ter beschikking stelden. Donderdag ben ik ze gaan ophalen, volgende week leggen we ze voor aan de archeoloog en als die ze goedkeurt hebben we er weer een paar fraaie stukken bij, een onverwachte meevaller.

Zesde week

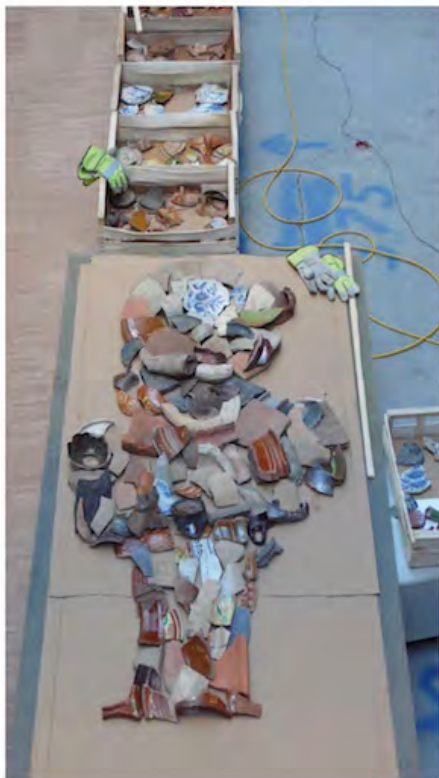
Al diverse malen is ons de vraag gesteld hoe precies het beeld van de zakheilige dat wij aan het bouwen zijn nu op het origineel zal gaan lijken. Moeilijke vraag, want wat is precies? De kunstgeschiedenis heeft geleerd dat een kunstenaar, om iemands aard en wezen treffend weer te geven, juist maar beter niet al te letterlijk te werk kan gaan. Voor je het weet heb je het model zo gedetailleerd weergegeven dat alle leven eruit is. Dat zie je misschien nog het best bij Madame Tussauds, waar beroemdheden staan die zo kunstig, zo haartje voor haartje en huidplooi voor huidplooi in elkaar gezet zijn dat alle leven eruit is, het lijken wel lijken. Het is dan ook niet zomaar een rare ingeving geweest toen in de 19de eeuw kunstenaars als Seurat en Van Gogh opeens alle kleuren van de regenboog in een gezicht gingen stoppen, en in de 20ste eeuw types als Picasso en Braque het kubisme uitvonden en hun modellen gingen schilderen als een mozaïek van hoekige vlakken. Al die kunstenaars deden concessies aan het uiterlijk, om het innerlijk des te raker weer te geven. Wie goed naar Frans Hals of Rembrandt kijkt ziet het al. Ook hun 17de-eeuwse kwasten hebben dat niet-precieze, een brutale zwier, iets snels en schijnbaar achteloos, en juist daardoor komen hun schilderijen aan dat wereldberoemde levendige karakter. Ons 'schilderen' van de zakheilige met scherven is allesbehalve snel en achteloos, en toch voelen wij ons sterk verwant met die grote meesters. Het komt regelmatig voor dat wij roepen: 'Sprekend Picasso!' of: 'Arcimboldo is er niks bij!' De laatste schilderde portretten die helemaal waren samengesteld uit vissen, boeken of groenten, en niet in de 19de of 20ste eeuw, maar al in de 16de! Het is dus van alle tijden wat wij doen, en terwijl wij bezig zijn met ons 'monnikenwerk' (een typering van Wim Beijer, onze man bij de gemeente) zijn onze artistieke voorgangers nooit ver weg. Toen Margo donderdag een groepje scherven had gefotografeerd in een samenstelling zoals die ook in ons kunstwerk zal komen, riep zij verwonderd uit: 'Het lijkt wel een Morandi!' En inderdaad, de Italiaanse kunstenaar die zijn hele leven niets anders schilderde dan potten, kannen, kommen en flessen in wisselende composities, zat er helemaal in.

Zevende week

De week begon goed, al voor ik op het werk was lag ik met auto en al in de sloot. Na de afslag Doetinchem was ik linksaf gegaan, zoals we dat elke dag doen als we uit Westendorp komen, waar we door de week wonen. Ik was vergeten dat ik op deze maandagmorgen uit Amsterdam was gekomen en dus rechtsaf moest slaan. Na enige tijd drong het tot me door dat ik om andere rotondes draaide dan gewoonlijk en ik keerde om. Opgelucht dat ik weer op de goede weg zat zocht ik naar een pepermuntje, lette even niet op, kwam met mijn voorband in de berm terecht, gooide het stuur om, raakte in een slip en belandde in de greppel. De auto was flink beschadigd, maar zelf had ik geen schrammetje. De zakheilige droeg ik bij me, dus ik kan nu met recht beweren dat ik bij al mijn research voor dit kunstwerk ook nog even heb onderzocht of dat wel klopt met die aan het beeldje toegekende magische krachten. Experiment geslaagd. De man van de takelwagen schatte meteen dat mijn auto total loss was, een oordeel dat later door mijn garage werd bevestigd. Maar ik had zo mijn twijfels, dacht aan al die archeologische scherven die we de hele dag in onze handen houden. Die zijn pas total loss, dacht ik, maar wat betekent dat als we er ondertussen een prachtig kunstwerk van maken? De rest van de week hebben we extra hard gewerkt om de eerste fase klaar te krijgen: het hele kunstwerk in kartonnetjes. Tot het laatst is het spannend gebleven, zouden we wel genoeg geschikte scherven hebben? Ja dus, het hele beeld is nu compleet. Alle stukken zijn in kartonvorm op de staken aangebracht, exact op de goede plaats en in de juiste stand. Het zijn er samen 125 geworden. Toen we vrijdagavond om zes uur het laatste gaatje hadden gedicht hebben we elkaar de hand geschud en gefeliciteerd met het bereiken van deze mijlpaal. En direct daarna heb ik mijn garage gebeld en gezegd: 'Total loss of niet, repareer hem maar die auto.'

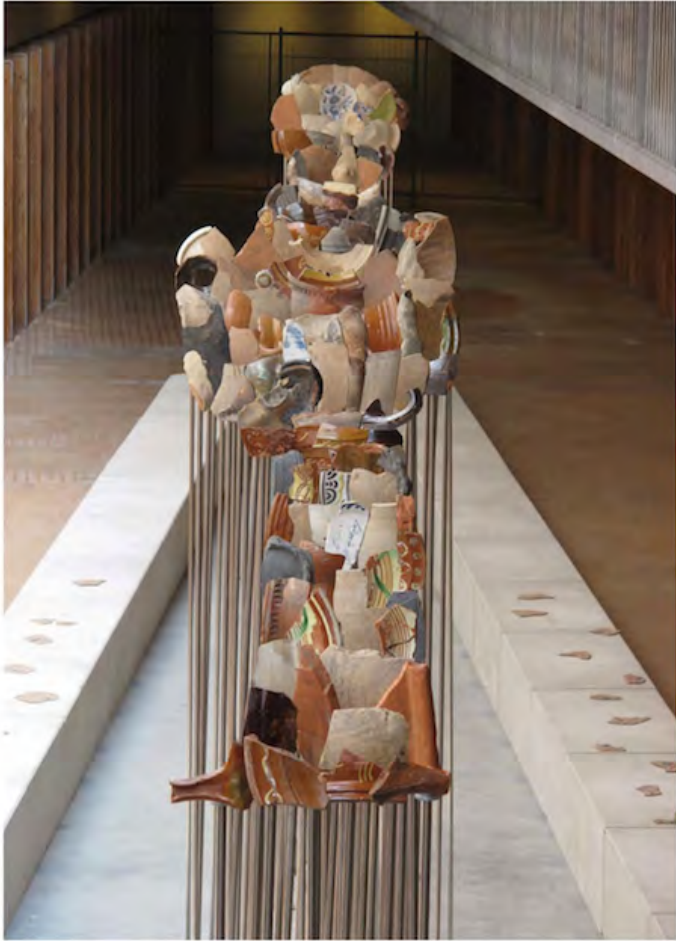
Achtste week

De eerste steen is gelegd, vrijdagmiddag hebben we de eerste scherf op de eerste staak gemonteerd. Een mooi moment dat smaakte naar meer, en toen we naar huis gingen hingen er al veertig. Het beeld in kartonnetjes was al mooi, maar met de echte scherven verschenen pas de kleur en de plasticiteit, zoals wanneer een ondertekening een schilderij wordt. Prachtig hoe een beeld dat zo lang in je hoofd heeft gezeten dan opeens naar buiten komt en concreet wordt, een soort geboorte. Het wordt een mooi kind volgens mij, en dat durf ik ook te zeggen omdat de geboortegrond helemaal goed is. Heel belangrijk, want de levensvatbaarheid van een kunstwerk hangt niet alleen af van wie het maakt maar ook van waar het wortel moet schieten. Hoe zal Doetinchem erop reageren? Zullen de bewoners de zakheilige als iets van zichzelf gaan zien, hem koesteren en er trots op zijn? Een kunstwerk maken is één ding maar als het niet tot de verbeelding spreekt en over de tong gaat is het niet af, dan bloedt het dood. Maar dat zal hier niet gebeuren, daarvoor past het te mooi, ik zou in de hele wereld geen betere plek weten. Dat komt natuurlijk ook omdat alle onderdelen uit deze streek afkomstig zijn en daar ooit al geleefd hebben als iets anders. Als een schaal, een tegel, het oor van een kruik. Michelangelo zei dat elk beeld al in het blok marmer zit en dat de beeldhouwer het daar alleen maar uit hoeft te bevrijden. Van ons beeld zou je ook zoiets kunnen zeggen, dat het al in stukken onder het Achterhoekse zand lag en alleen nog maar hoefde te worden opgegraven en in elkaar gezet. Vandaar ook die woorden op de rode muren van de parkeergarage, 'Alles wat zou gebeuren was er altijd al...' en 'Dit is niet op zolder gevonden maar in de grond...', beginregels van gedichten van Esther Jansma (zie ook de vitrines in de entree). Mochten er in Doetinchem leesclubs zijn die een avondje aan die gedichten willen wijden, of kunstkringen die meer over de zakheilige willen weten, ik ben graag bereid erover te komen vertellen. Vragen of opmerkingen zijn sowieso welkom: cornel.bierens@atncb.nl.

Negende week

Vrijdagavond toen we de week afsloten hing er op alle 125 staken een echte scherf, en pas op dat moment konden we definitief concluderen dat het beeld van de zakheilige met de beschikbare puzzelstukjes inderdaad in elkaar te zetten is. Nu is het nog een kwestie van wat schuiven en draaien, het beeld onder alle lichtomstandigheden bekijken en bepalen wat van iedere scherf de ideale positie is. Al doende blijven we denken aan onze voorbeelden uit de kunstgeschiedenis, met Picasso en Arcimboldo als de kunstenaars die hier het dichtst bij ons staan. Maar ook met anderen zijn er raakvlakken, zoals met de al eerder genoemde Italiaan Morandi. En deze week deden die gekke driehoekige, ronde en vierkante scherven ons plotseling denken aan een portret van de Rus Malevich, dat helemaal is samengesteld uit geometrische vormen. Ja, kunstenaars hebben rare dingen gedaan in de loop van de tijd, maar juist door flink af te wijken van wat voor werkelijk werd gehouden hebben ze de werkelijkheid wel mooi verruimd en verrijkt. Op dat laatste mikken wij ook, en wat wij dus niet aan het doen zijn met al die scherven is het originele beeldje van de zakheilige precies namaken. Dat is niet interessant, het gaat erom iets met het origineel te doen, er iets aan toe te voegen en het raadselachtiger te maken. Kunst moet nooit dit of dat willen zeggen, zus of zo willen bereiken, want dan is het geen kunst maar een boodschap, propaganda, reclame voor het een of ander. Dat is dit kunstwerk allemaal niet. Evenmin is het afgoderij, ik heb nooit gevonden dat ik nu maar eens een heilige op een voetstuk moest gaan plaatsen (Franciscus van Assisi in dit geval, maar dat ontdekten de archeologen pas toen wij allang aan het werk waren). Heiligschennis is het ook niet, ik heb geen enkele reden om de heiligheid van wat dan ook aan te vallen. Veel meer maak ik dit kunstwerk om iets uit te drukken van ons aller gehechtheid, van het feit dat wij mensen ons beschermd weten door iets wat wij bij ons dragen. Ooit was dat misschien een heiligenbeeldje, nu kan het de foto van een geliefde zijn of een mobiele telefoon, de zakheiligen van onze tijd.

Tiende week

De Franse kunstenaar Yves Klein (1928-1962) komt de eer toe dat hij een patent heeft verworven op een kleur. Het is een schitterend blauw, een diep ultramarijnpigment dat hij International Klein Blue noemde. In veel van zijn werk gebruikte hij louter dat blauw, en ook de broche die hij eens maakte van een vrouwentorso kleurde hij IKB. Hij presenteerde het sieraad in een minivitrine, waarvan de achterwand en de bodem belegd waren met bladgoud. Ultramarijn en goud, een betoverende combinatie. De torso, *Kleine blauwe Venus* genoemd, kreeg er een voorname, liefdevolle uitstraling door. Zo'n uitstraling gunnen wij onze zakheilige ook, en daarom hebben wij deze week gewerkt aan een vitrine voor het kleine beeldje met dezelfde kleurcombinatie. Alleen maken wij de achtergrond ultramarijn en de binnenkant van de lijst goud, om zo de gouden zweem van het koperen beeldje te versterken. Het verwerken van die tere goudblaadjes is net als het pigmenteren niet eenvoudig, je moet het voorzichtig en geduldig aanpakken. Maar dat geldt voor alles, ook voor de scherven in het grote beeld, die weliswaar al veel langer bestaan dan wij en ons ook ruim zullen overleven, maar die we behandelen of het pasgeboren baby's zijn. Deze week hebben we ze nog geïmpregneerd, wat betekent dat je heel dunne lijm in hun poriën laat lopen om ze massiever te maken. Via onze archeoloog ontdekten we welk spulletje we daarvoor moesten gebruiken en waar dat te koop was: in Twello. Daar kwamen we in een laboratoriumwinkel terecht waar alles nog in zelfge vulde potjes op de schappen stond, met handgeschreven namen en formules op de etiketten. Even leken we een eeuw terug te leven. De eigenaar hield niet op met uitleggen, en toen we lang na sluitingstijd de winkel verlieten kregen we nog een brochure over pigmenten mee die hij zelf in de avonduren had geschreven. Wat een toewijding, wat een vakliefde. We wisten dat we het beste impregnaat hadden dat we in de wereld konden krijgen, en de volgende dag brachten we het aan op onze scherven alsof we ze nog gauw een paar dikke boterhammen meegaven voor hun nieuwe leven. In de hoop dat ze daar in de lucht even lang zullen blijven balanceren op hun spriet als ze ooit onder de grond hebben gelegen.

Elfde week

Maandag, dinsdag en woensdag was ons team op volle sterkte met Co en Daan erbij: onze ijzervreter Cobus en zijn maatje Danielle, die ons kunstwerk letterlijk aan de grond kwamen nagelen. Een spannende gebeurtenis, er zou een eind komen aan dat eindeloze verschuiven, verdraaien en verwisselen van de scherven en hun staken, dat al die voorbije weken ons belangrijkste werk was geweest. Onvermoeibaar hadden we naar de monitor getuurd en elkaar toegeroepen: 'Iets naar links, ja draaien, nee tegen de klok in, iets hellen naar achteren, zo ja, en dan die daarachter wat naar voren, nog wat, ho maar, nee toch nog ietsje' enzovoort. Steeds verder perfectioneerden we het beeld, maar steeds in de zekerheid dat als we de volgende dag met onze frisse blik toch nog een fout of betere mogelijkheid zouden zien, we altijd nog een scherf konden vervangen of een staak verplaatsen. Nu was dat afgelopen en ging het erom of alles wat we met zoveel geduld zo mooi hadden gekregen, er na het lassen nog steeds zo mooi bij zou staan. Toen gingen Co en Daan er gemaskerd op los en zagen we tot onze schrik dat de staven onder invloed van de hitte kromtrokken - om even later toen ze afkoelden als bij toverslag weer keurig recht te gaan staan. Alsof ze even een buiging naar ons hadden gemaakt. Wij bogen plechtig terug, ook naar Co en Daan trouwens, die alles onder controle hadden. Om onze oude scherven niet verder aan trillingen bloot te stellen besloten we de grondplaten niet direct op het beton te schroeven zoals we van plan waren geweest. We gaan het met kikkers doen, zei Co. Toevallig had hij in Doetinchem nog een oude vriend met een werkplaats waar die kikkers nog dezelfde dag uit ijzerplaat gemaakt konden worden. Zo liep eigenlijk alles van een leien dakje, ik was opgelucht en kon vol vertrouwen uitzien naar de donderdag. Mijn studenten zouden op bezoek komen en het was toch even alsof ik nu met mijn werk examen deed bij hen in plaats van zij bij mij. En het zijn niet de minsten, ze komen uit alle werelddelen en er zitten grote talenten tussen. Maar het liep uitstekend, ik zag grote ogen en open monden, en hoewel ze me de uitslag nog niet meegedeeld hebben denk ik dat ik wel geslaagd ben.

Twaalfde week

Langzaam werken wij naar het einde toe, diep van binnen kondigt zich de spijt al aan die we binnenkort gaan voelen als het project is voltooid en onze tijd in Doetinchem er op zit. Maar nu zijn we er nog en moeten we nog van alles doen om het werk ook puntgaaf af te leveren. Zo zijn we op bezoek gegaan bij de grafische firma's die we hebben ingeschakeld, om er zeker van te zijn dat alle omlijsting in tekst en beeld die we hebben bedacht op z'n mooist zal worden uitgevoerd. Meer dan wanneer ook in de geschiedenis is de publieke ruimte gevuld met teksten en beelden die om aandacht schreeuwen, soms nog met een zeker gevoel voor stijl maar meestal behoorlijk lelijk. Technische mogelijkheden lopen vaak ver vooruit op de smaakontwikkeling en als je echt iets moois wilt moet je dat heel precies duidelijk maken. En hoe behulpzaam de telefoon en het internet daarbij ook zijn, de mensen begrijpen je doorgaans pas echt wanneer je ze in je levende ogen hebt laten kijken. Alsof ze dan pas kunnen zien wat jij ziet. Bijvoorbeeld een enorme dia van tweeënhalf bij drie meter in de entreehal van de parkeergarage, met twee even grote zakheiligen erop. De ene een uitvergroting van het beeldje dat de spil is van ons werk (in werkelijkheid nog geen drie centimeter), de andere het beeld dat wij er met onze scherven van hebben gemaakt (anderhalf tot zes meter, afhankelijk van waar je meet). Bij een ander bedrijf, helemaal in Alkmaar, vonden we na veel rondsurfen en -bellen en -mailen de oplossing voor wat we willen op de betonranden rondom ons kunstwerk: aluminium platen met daarop foto's van alle 125 scherven die we hebben gebruikt, en daarbij de verklarende teksten van de archeologen. Ook onze Arnhemse vormgever hebben we bezocht, want hij moet alles in een keurige digitale slagorde gaan zetten. Tussen de bedrijven door zagen we nog kans even binnen te wippen bij het Stadsmuseum, waar tot onze blij verrassing een maquette te zien was van Doetinchem in 1830, exact het jaar waaruit onze zakheilige stamt. We hebben de plek gefotografeerd waar hij werd gevonden en waar nu de parkeergarage staat. Toen was het nog een rood-groen-groen gestreept akkerlandje.

Dertiende week

Dit was de laatste week in ons Hans en Grietje-huisje, zoals Marcel, de verhuurder, het zelf met gevoel voor proporties betitelde. Maar ondanks de petieterigheid van het hutje hebben Dick, Margo en ik het er buitengewoon goed gehad. Vierentwintig uur per dag bij elkaar, en alles in het teken van een beeldje ter grootte van een pinkkootje. Een krant hebben we niet gezien, tv evenmin en de thrillers die we voor de lange avonden hadden meegenomen gingen ook ongezien mee terug naar huis. In plaats van al die afleiding zaten we 's avonds als aardappeleters om de tafel, prezen elkaars kookkunst, namen de vorderingen van de dag door en bespraken de plannen voor morgen. In die knusheid vergaten we de kou die overdag in de parkeergarage hing, en voor we het goed en wel door hadden was het lente. We zullen nog terugverlangen naar dit verblijf, dit prachtige excuus om je verder niets van de wereld aan te trekken - en intussen nog iets moois gemaakt ook. Deze week zouden we zand en keien rond het kunstwerk gaan aanbrengen, maar doordat er wegens reconstructie van de Hofstraat niet gelost kon worden ging dat niet door. We hebben ons gestort op de reliekschrijn en het resultaat is nog mooier geworden dan we al hadden verwacht. Een bewijs dat je met weinig middelen, als die maar goed gekozen zijn, een uitstraling van grote allure kunt bereiken. We popelen om hem aan de Doetinchemmers te laten zien, maar wachten nog tot de officiële onthulling op 21 mei. Om de nieuwsgierigen alvast een beetje te prikkelen hebben we een gouden gordijntje voor het muurkastje gehangen. Verder hebben we uitgezocht waar de zakheilige nu precies gevonden is: op 51 graden, 58 minuten, 13 seconden noorderbreedte, en 6 graden, 17 minuten, 12 seconden oosterlengte. Dat is op de Ruimzichtlaan, niet ver van de kruising met de Frielinkstraat, daar gaan we een gedenkplaat aanbrengen. Die kan dan op 21 mei meteen ook worden ingewijd, aangezien ook de Ruimzichtlaan die dag officieel zal worden geopend. Dat gaat groot feest worden. Maar zover is het nog niet, het werk zit er wel op maar het afwerken komt nog. In de reservertijd werk je vaak het hardst.

tonput, duigfragment, 16^e eeuw
houw

pot, rand, 18^e eeuw
roodbruikend aardewerk

amfoor, Romeins, 1^e-2^e eeuw
dikwandig aardewerk

bord, blauw versierd, 17^e eeuw
napels

fls, schouder, 15^e-18^e eeuw
glas

korn, bodem, 15^e-17^e eeuw
roodbruikend aardewerk

tuinbeeld, onderbeenfragment, 19^e eeuw
roodbruikend aardewerk

bord, rand, 18^e eeuw
roodbruikend aardewerk

tuinbeeld, arm, 19^e eeuw
roodbruikend aardewerk

tuinbeeld, onderbeenfragment, 19^e eeuw
roodbruikend aardewerk

voorraadpot, Romeins, 1^e-3^e eeuw
dikwandig aardewerk

18^e eeuw
roodbruikend aardewerk

amfoor, Romeins, 1^e-2^e eeuw
dikwandig aardewerk

Veertiende week

Fysiek ben ik in Amsterdam maar mentaal nog helemaal in Doetinchem. Dat zal zo wel blijven tot en met 21 mei, als het kunstwerk onthuld wordt. Dan is het pas echt af. Het huis is gebouwd, nu nog inrichten, en terwijl we de tapijten uitrollen en de kasten inruimen bedenken we wie we allemaal op het feestje zullen vragen. Iedereen die maar komen wil, is mijn uitgangspunt, want dit kunstwerk sluit niemand buiten. Voor niemand is het te moeilijk en voor niemand niet moeilijk genoeg. Ik kan alleen maar hopen dat de Doetinchemmers niet een hoge drempel zullen zien die er niet is, en de Randstedelingen niet, zoals zo vaak, de weg van het westen naar het oosten twee keer zo lang vinden als de weg terug. Aan mij zal het niet liggen, en ook niet aan Jansen en Jansen, twee ambtenaren van de gemeente die alles op alles zetten om de onthulling gedenkwaardig te maken. Tot en met 21 mei zal ik u via dit weekverslag blijven informeren, maar na alles wat ik al verteld heb krijg ik inmiddels wel behoefte aan een vraag uit het publiek. Want hoe duidelijk ik ook heb geprobeerd te schrijven, het kan haast niet anders of u hebt zich af en toe eens goed achter de oren gekrabd, ik hoop het zelfs. In ieder geval kregen we tijdens ons werk in de garage regelmatig vragen. Zo kwam er een keer een groep leerlingen van het Ulenhofcollege langs, en een van de leerlingen vroeg waarom we in het hoofd van de zakheilige een groot Delfts blauw bord hadden gebruikt. Het viel zo uit de toon, vond ze. Een zeer goede vraag, die precies blootlegde wat ook mij dikwijls overkomt wanneer ik naar kunst kijk: hoe mooi ik het ook vind wat ik zie, er is ook altijd iets wat stoort. Maar uit ervaring weet ik dat die kleine irritatie te midden van veels moois nu juist heel belangrijk is, het is de angel waarmee een kunstwerk zich in je waarneming vastzet. Haal je die angel weg dan wordt iets anders de angel, en haal je die weer weg dan hou je tenslotte iets over wat ergens misschien nog steeds wel mooi is, maar intussen ook dodelijk saai. Heeft u ook zo'n vraag? Of een heel andere? cornel.bierens@atnbc.nl

Vijftiende week

Jansen en Jansen (Carine en Dagmar), medewerkers van het Team Communicatie van de gemeente, zijn erin geslaagd de gedeputeerde van Cultuur bij de provincie Gelderland, mevrouw Annemieke Traag, te strikken voor de onthulling van ons kunstwerk op 21 mei. Mooi werk. Dinsdag had een secretaresse nog gezegd dat het weleens niet door zou kunnen gaan, omdat je zoiets veel langer van tevoren moet aanvragen. Maar woensdag kwam toch het bericht dat we wilden horen. 'Super!' mailde ik direct, en Jansen en Jansen mailden terug dat het dat inderdaad was, en dat ze nu op meivakantie gingen. Het was ze gegund, al betekende het voor mij dat ik de mailing van de uitnodigingen alleen moest doen. Ik ben er eens goed voor gaan zitten, heb drie dagen geknutseld aan een systeem waarbij met één druk op de knop elke naam in mijn computer, automatisch voorzien van het goede adres, op een etiket zou belanden. Het werkte bijna, maar ten slotte zat ik al die etiketten toch letter voor letter uit te typen, ploeterend als een kleine zelfstandige die in de avonduren nog de administratie moet doen. Mijn vrouw riep vanuit de keuken: zal ik je dan nu maar eens komen helpen schat? Een goed idee, en wippend op onze stoelen, bij swingende muziek, hebben we tot diep in de nacht zitten stickeren. Merkwaardig genoeg moest ik steeds aan Robert Jasper Grootveld denken, de tovenaer die in de jaren zestig van de vorige eeuw in Amsterdam op een pleintje danste en telkens uitriep: 'Publicity! Publicity!' Toen leefden we nog in de publicitaire middeleeuwen met twee kanalen op de zwart-wit televisie. Nu willen ze, de regering voorop, ons kunstenaars wijsmaken dat de kwaliteit van een kunstwerk afhangt van de mate waarin het mediageniek is. Haha. In bed greep ik nog even naar *Franciscus van Assisi* van Hermann Hesse. Ik ben dat boek gaan lezen nadat was gebleken dat onze zakheilige Franciscus voorstelt. In zijn jonge jaren was hij rijk, flamboyant en zelfs protserig, maar na zijn bekering mocht hij van zichzelf nog geen hemd meer kopen. De mooiste zin die ik las vond ik: 'Hij is een mens die niets half kan doen,' daar sliep ik goed op. De volgende dag heb ik die doos met 450 enveloppen naar de post gebracht.

Zestiende week

De grootste logistieke operatie van het project vond deze week plaats, van woensdag op donderdag, toen maar liefst 52.000 rivierkeien en 30.000 kilo rivierzand naar de parkeergarage kwamen, als vulling voor de betonnen bak waarin wij het kunstwerk hebben gebouwd. De keien waren in Limburg uit de Maas gehaald, het zand kwam helemaal uit IJmuiden en met grote trucks was alles naar Doetinchem gebracht. Je verzint weer eens wat en voor je het weet beginnen mensen te bellen, kranen gaan hijsen, scheepsruimtes worden gevuld, en uiteindelijk staan er in het holst van de nacht vrachtwagens vol in de Hofstraat. Wie dus nog betwijfelt of kunst wel goed is voor de economie weet het nu: voor de dag- én voor de nachteconomie. Toen ik die enorme vracht donderdagochtend in de garage zag staan vroeg ik me af waar we die in hemelsnaam zouden moeten laten. Maar na twee dagen hard werken, samen met de toegewijde spierbundels van vier hoveniers, lag alles als een grote plak notenbrood op z'n plaats. Mooi werk, fijn om te doen, soms voelde ik me weer een kind in zo'n nooit eindigende zomer. Woensdag was ik 62 geworden en donderdag zat ik weer als een jongetje van 6,2 gehurkt in de zandbak. Ik dacht aan de woorden van Esther Jansma die ik op een van de garagemuren had laten schilderen, 'Wat zou gebeuren was er altijd al'. Het beeld dat er nu is gekomen was er een halve eeuw geleden al - en ver daarvoor. Wij kunstenaars, wij mensen, hebben altijd al in zandbakken gespeeld en beelden van scherven gemaakt, en we zullen het altijd blijven doen, net als ademen. Daarom slaag ik er ook maar niet in om de toestand van de kunst, waar velen in onze tijd zo somber over doen, als werkelijk rampzalig te beschouwen. Ook toen het woord markt nog niet was uitgevonden bestond er al kunst, eeuwen voordat er staatssecretarissen bestonden. Maar vrijdagmiddag kreeg ik het toch even op mijn heupen, ineens moest ik weg uit die zandbak. Ik heb iedereen alleen gelaten met die scheppen, harken en vegers en ben met een stapeltje uitnodigingen onder mijn arm Doetinchem in gegaan. Hier en daar in winkels heb ik er een paar op de toonbank gelegd en gezegd: Kijk eens hoe mooi, kunst van alle tijden, komt dat zien!

Op 26 november 2007 hebben archeologen hier een zakheilige uit 1830 gevonden. Sinds 21 mei 2011 is het beeldje te bewonderen in parkeergarage Het Loo, als onderdeel van het kunstwerk De Zakheilige van Doetinchem

**gedenkplaat bij de vindplaats van de zakheilige:
51°58'13'' noorderbreedte en 6°17' 12'' oosterlengte
(naast het appartementenblok ten zuidwesten
van de kruising Ruimzichtlaan – Frielinkstraat)**